

Soltorget/Drottninggatan, Karlstad

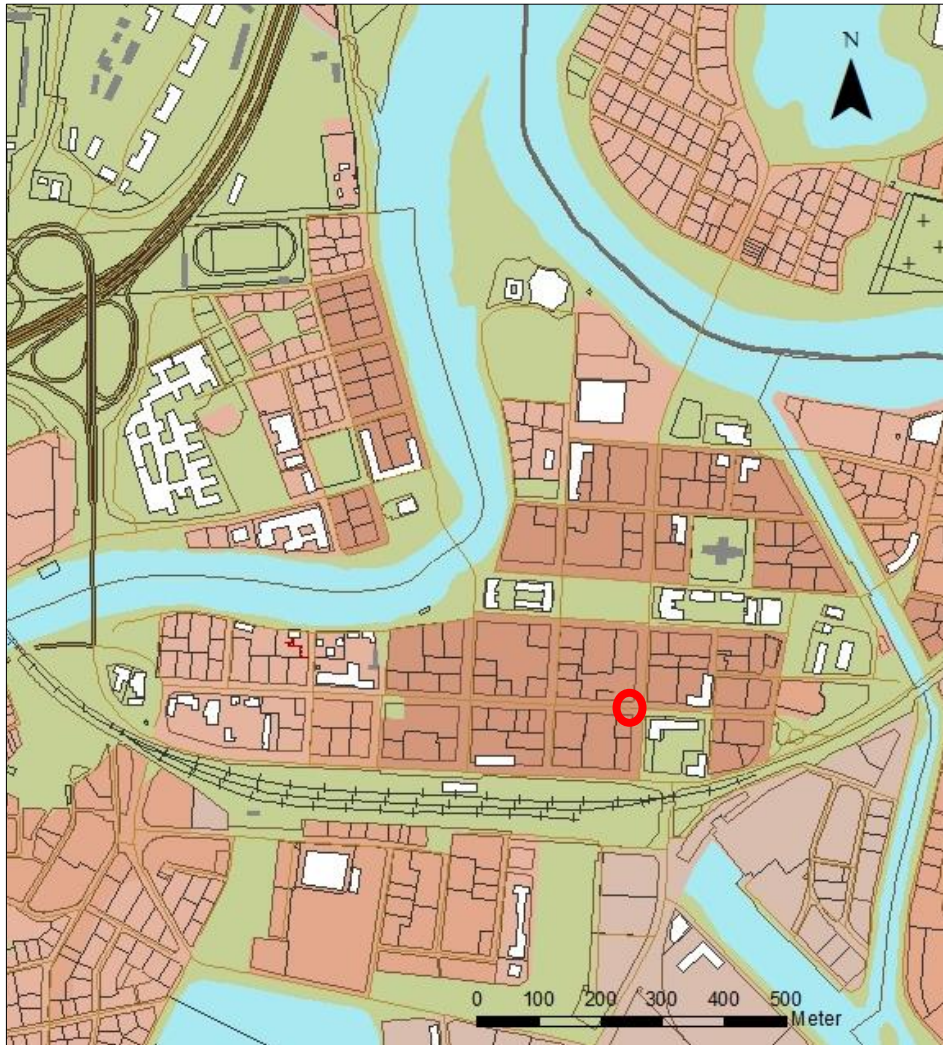
**Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom
L2007:9898/RAÄ 30:1, Karlstads stad och kommun, Värmlands län**

VM Dnr 19-270-182

PRO MEMORIA

**Värmlands Museums rapportserie 2019:23
Författare: Ellinor Larsson**

Figur 1. Utsnitt ur Ekonomiska kartan över Karlstad. Röd markering visar platsen för den arkeologiska schaktningsövervakningen. © Lantmäteriet Dnr MS2005/01156.

VÄRMLANDS MUSEUM

Uppdrag

Box 335

651 08 Karlstad

Tel: 054 - 701 19 00

E-post: museet@varmlandsmuseum.se

www.varmlandsmuseum.se

© 2019 Värmlands Museum

En arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning utfördes i oktober 2019 av personal från Värmlands Museum inom Tingvallastaden 1:1. Arbetsföretaget omfattade en begränsad yta i östra delen av Drottninggatan, Karlstad stad (se figur 1). Arbetet utfördes då Karlstad kommun avsåg kartlägga, dokumentera och sätta ventiler på en tidigare okänd vattenledning, vilket innebar schaktningsarbeten. Arbetsföretaget avsågs ursprungligen omfatta två schakt, i korsningen Drottninggatan/Västra Torggatan (Soltorget) samt korsningen Drottninggatan/Östra Torggatan.

Syfte

100. 17. 1. 1700

Lars Sundberg och Gösta N ^o 200.	Olof Andersson N ^o 201.	Anders Petersen N ^o 202.	Lars Petersen N ^o 203.
---	--	---	---

100. 17. 1. 1700

Lars Sundberg och
Gösta
N° 200.

Olof
Andersson
N° 201.

Anders
Petersen
N° 202.

Lars
Petersen
N° 203.

0 50
cm

Teckenförklaring
Skrift

3

Historisk sammanfattning

Tidigare undersökningar

Flera arkeologiska undersökningar har gjorts i nära anslutning till de ytor som avsågs ingå i arbetsföretaget. Större för- och slutundersökningar har utförts i kvarteren Druvan, Mercurius och Freja, vilka till hög grad generat ny kunskap om stadens tidigare skeden och omfattat komplexa lämningar som generellt berört tiden 1550–1800-tal, och inom Druvan även bebyggelseämningar från medeltid.

Åren 1988–89 genomförde Riksantikvarieämbetet arkeologiska undersökningar i kvarteret **Mercurius**. Vid undersökningarna konstaterades fyra bebyggelsefaser där de äldsta påträffade byggnadsresterna härrörde från 1600-talets mitt (Lund m.fl. 1994). Vid slutundersökning inom kvarteret Mercurius som företogs av Värmlands Museum år 2006 konstaterades att området brukades mellan 1550–1650 för att därefter bebyggas. Här, liksom i kvarteret Druvan, framkom även en del av den nu försvunna Skepparegatan som löpte genom kvarteren i en öst-västlig riktning. Området visade på en förtätning av smidesverksamhet, och området har därmed tolkats utgöra ett hantverkskvarter från 1600-talet (Karlsson 2008). Ytterligare två förundersökningar genomfördes 2006 (Forssell 2007) samt 2014 med en påföljande slutundersökning (Wallbom 2015), vilka visade på bebyggelseämningar och lager från 1600-talets andra hälft till 1800-tal.

Vid slutundersökningen i kvarteret **Druvan**, vilken företogs 2003–2004 av Värmlands Museum och UV Bergslagen, kunde bebyggelseetableringen bekräftas ha skett mellan 1600–1630. Ett skifte i bebyggelsetradition med en förändring av bebyggelse från offentliga bodar till privata bostäder tycks ha uppstått efter stadsbranden 1652. Här framkom förutom Skepparegatan även en nord-sydlig gata, Salttorgsgatan. Lämningarna i stort kunde dateras från mellan 1600–1865 men även medeltida lämningar i form av stolphål från ett ca 15–20 m långt hus påträffades inom kvarteret (Karlsson & Knabe 2006).

Kvarteret **Freja** har varit föremål för undersökningar vid flera tillfällen. Under åren 1991–1993 genomförde Värmlands Museum undersökning i kvarteret där man kunde konstatera att bebyggelsen anlades som tidigast under 1700-tal (Andersson & Svensson 1991; Gunnarsson & Olsson 1997). År 2007 förundersöktes och 2011 slutundersöktes kvarteret Freja 7 av Arkeologgruppen AB. Förundersökningen visade att samtliga tre tomter innehöll lämningar från 1600-talet fram till idag och med ställvis komplicerad struktur och minst tre bebyggelseskikt med tillhörande kulturlager (Knabe 2011). Resultaten från slutundersökningen visade att området varit sporadiskt brukat fram till dess att den första bebyggelsen etablerades under 1600-talets första hälft, vilket omfattade en keramikverkstad. Flera hus bar spår efter sannolikt 1719 års brand (Knabe, Bergold & Ramström 2013).

Mindre undersökningar i form av schaktningsövervakningar har företagits inom Östra Torggatan södra del. År 2005 genomförde personal från Värmlands Museum två arkeologiska förundersökningar samt en särskild arkeologisk undersökning i Östra Torggatan (Wallbom 2006 a-c). Undersökningarna resulterades i att bebyggelseämningar och gatumiljöer från 1600-talets andra hälft till 1700-talets andra hälft identifierades.

Historiskt kartmaterial

Enligt de äldsta kartorna för staden (1646, 1696 och 1713) utgjorde området vid denna tid den sydligaste delen av den bebyggda staden. Tomter finns vederlagda i dessa kartor vid korsningen Drottninggatan/Östra Torggatan, och sannolikt förekom även andra aktiviteter utanför de tomter som representeras i kartmaterialet, som exempelvis kålgårdar, smedjor och garveriverksamhet, vilka oftast förlades utanför stadsbebyggelse. Kartorna visar att gatunätet till större delen var detsamma sedan 1600-talets slut. Gatorna var dock smalare än dagens, varpå bebyggelsen låg inom det som idag är gata, liksom ytan som omfattades av arbetsföretaget. Enligt 1713 års karta låg schaktet inom tomt nr. 203, vilken ägdes av en Lars Pärsson (se figur 2). Tomtens utbredning låg fast med samma nummer fram till branden 1865, då gatunätet breddades för att förhindra brandspridning.

Genomförande

Den arkeologiska schaktkontrollen genomfördes den 28 oktober 2019 under goda väderförhållanden. Schaktningen genomfördes under överinseende av en arkeolog och med en grävmaskin med en skopbredd om 1,2 m. Arbetsföretaget omfattade ett schakt som grävdes inom befintlig cykelbana i västra delen av korsningen Drottninggatan/Östra Torggatan (se figur 3).

Schaktet var rektangulärt och mätte 5 m x 3,5 m och var ca 2,20 m djupt. Totalt uppgick schaktet till 17,5 m². Schaktet togs upp i gatans centrala del inom cykelbana, vilken är belagd med rektangulära betongstenar, ca 0,10 x 0,20 m i storlek. Stenbeläggningen låg på ett 0,05 m tjockt lager av mörkgrått sättgrus. Under sättgruset framkom fyllnadssand i moderna ledningsschakt vilket uppfyllde schaktet ner till steril grov sand på 2,20 m djup och vilket bekräftades genom en mindre provgrop och med en jordsond. Ett flertal ledningar påträffades inom schaktet liksom en elledning ca 0,4 m under dagens yta. På 1,20 m djup låg två nord-sydliga, parallella ledningar för dagvatten, varav en i Höganäsgods. I schaktets centrala del låg på 2,20 m djup två parallella, öst-västliga vattenledningar, varav den ena avsågs tas ur bruk, vilket genomfördes efter att ledningarna provtryckts och omkoppling utförts.

Då inga arkeologiska lämningar framkom inom schaktets begränsning gjordes endast enkel dokumentation över schaktet inför eventuella kommande arbeten i anslutning till detta. Därefter mättes schaktet in med GPS (GNSS med nätverks-RTK). Efter att ledningsarbeten färdigställts fylldes schaktet igen. Bearbetningen av inmätta filer gjordes efter fältarbetet genom ett tillägg i programmet Arcmap 10.2.

Avvikelse

Ursprungligen skulle ytterligare ett schakt grävas inom Soltorget, dvs. korsningen Västra Torggatan/Drottninggatan, men då en lösning på frågan om den tidigare okända vattenledningens status kunde lösas genom det schakt som upptogs, så bedömdes vidare schaktning överflödigt.

Figur 3. Foto över schaktet i korsningen Drottninggatan/Östra Torggatan. Foto från öster.

Resultat och tolkning

Inga anläggningar eller fynd framkom då schaktet endast påvisade moderna fyllnadsmassor. Anledningen till att inga lämningar förekom inom schaktets begränsning beror på att två ledningsstråk med djupt liggande vatten- och dagvattenledningar korsades inom schaktet och vars ledningsschakt var bredare än schaktets bredd och djupare än kulturlagerdjup.

Att arkeologiska lämningar finns i närområdet har sedan tidigare konstaterats, och kan även förekomma inom gatan då dagens gatubredd är resultatet av branden 1865, vilket därmed anger att bebyggelse och aktivitetsytor från historisk tid kan förekomma även i dagens gatusträckning. Enligt historisk kartmaterial från 1600-talets andra hälft och fram till 1865 låg den för arbetsföretaget aktuella ytan inom tomtmark på hörntomten 203 (se figur 2). Då tomterna under denna tid oftast hade bostadshusen i direkt anslutning till gatan kan ytan tolkas ha varit i den bebyggda delen av tomten. Spåren av eventuell bebyggelse och aktiviteter har förkommit som ett resultat av ledningsdragningar, men har sannolikt varit av samma karaktär som de lämningar som framkom i vid undersökningarna i kvarteret Mercurius, till vilket tomten tillhör. Av denna anledning kan arkeologisk undersökning konstateras vara nödvändig vid framtida arbeten utanför dessa linjära ledningsschakts begränsning.

Ellinor Larsson

Värmlands Museum, Karlstad 20191114

Källor

- Andersson, S & Svensson, E. 1991. Rapport över en provundersökning av Kvarteret Freja 4, Ingående i Fornlämning 30, Karlstads socken och kommun, Värmlands län.
- Forssell, E. 2007. Arkeologisk förundersökning av kvarteret Mercurius 16. Värmlands Museum Rapport 2007:29.
- Gunnarsson, P. & Olsson, H. 1994. Arkeologisk slutundersökning av Kv. Freja, RAÄ 30 Karlstads socken och kommun, Värmlands län, Värmland.
- Karlsson, M. 2008. En hantverksgård i Karlstad. RAÄ 30, Karlstads socken och kommun, Värmlands län. Värmlands Museum Rapport 2008:29.
- Karlsson, M. & Knabe, E. 2006. Stadsarkeologi i kvarteret Druvan, Karlstad. Värmland, Karlstad, kvarteret Druvan, fastighet 2 och 14, RAÄ 30. UV Bergslagen, Rapport 2006:4, Särskild arkeologisk undersökning. Värmlands Museum och Riksantikvarieämbetet.
- Knabe, E. 2011. Kvarteret Freja i Karlstad. Värmland, Karlstad socken, Kvarteret Freja 7, RAÄ 30:1. Arkeologisk förundersökning. Arkeologgruppen AB, Rapport 2011:07.
- Knabe, E, Bergold, H och Ramström, A. 2013. Kvarteret Freja i Karlstad. Kvarteret Freja 7, RAÄ 30:1. Särskild arkeologisk undersökning. Arkeologigruppen AB. Rapport 2013:05.
- Lund, G. m fl. 1994. De arkeologiska undersökningarna i kvarteret Mercurius i Karlstad. Arkeologi i Värmland. Karlstad.
- Wallbom, B. 2006a. Arkeologisk förundersökning, Östra Torggatan, etapp 1. Värmlands Museum Rapport 2006:33.
- Wallbom, B. 2006b. Arkeologisk förundersökning, Östra Torggatan, etapp 2. Värmlands Museum Rapport 2006:34.
- Wallbom, B. 2006c. Arkeologisk för- och slutundersökning, schakt 1 och 2, Östra Torggatan. Värmlands Museum Rapport 2006:35.
- Wallbom, B. 2015. Arkeologisk förundersökning och efterföljande undersökning vid kvarteret Mercurius. Värmlands Museum Rapport 2015:47.
- Lantmäteriet, Lantmäteristyrelsens arkiv, Värmlands län, Karlstad stad. Geometrisk karta år 1713. Akt R39 – 1:5.

Tekniska och administrativa uppgifter

Värmlands Museums dnr:	19.270.182
Länsstyrelsens dnr:	431-9345-2019
Uppdragsgivare:	Karlstad Kommun
Typ av undersökning:	Arkeologisk undersökning i form av schaktnings- övervakning
Utförandetid: fältarbete:	2019-10-28
Berörda fornlämningar:	Karlstad RAÄ 30:1
Fastighet:	Tingvallastaden 1:1 (Drottninggatan)
Exploateringsyta:	17,5 m ²
Län:	Värmland
Landskap:	Värmland
Kommun:	Karlstad
Socken:	Karlstad
Fornlämningsnummer:	L2007:9898/Karlstad RAÄ 30:1
Fornlämningstyp:	Stadslager
Koordinatsystem:	Sweref 99 TM
Höjdsystem:	RH00
Inmätningssystem:	GNSS med nätverks-RTK
Projektledare:	Ellinor Larsson
Fältpersonal:	Ellinor Larsson
Inmätning:	Mats Andersson, Karlstad Kommun
Foton:	Ellinor Larsson
Dokumentationshandlingar:	Digitalt dokumentationsmaterial som mätfiler och fotografier samt handskrivna beskrivningar över schakt förvaras på Värmlands Museum.
Kartmaterial:	Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet Dnr MS2005/01156.©Värmlands Museum
Fynd:	Inga fynd tillvaratogs.